

## ДИДАКТИЧНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЕКОНОМІКИ

**Мета статті:** обґрунтувати специфіку створеної дидактичної моделі формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів економіки у процесі вивчення педагогічних дисциплін.

Формування в майбутнього економіста комунікативної компетентності у вищій школі є важливим як для розвитку особистості кожного конкретного студента, так і для прогресу суспільства загалом. Адже освіта має не тільки передбачати вузькопрофільну підготовку, а й формувати особистість, навчати сучасним формам спілкування, розвивати здібності адекватної оцінки нової інформації та відповідного прийняття ефективних рішень.

Нині у процесі оволодіння майбутніми економістами знаннями у ВНЗ перевага надається предметним знанням і вмінням, а навичкам спілкування та ефективної взаємодії приділяється незначна увага. Тому важливим постає врахування системи компонентів навчально-професійної позиції студента до майбутньої професії та процесу навчання, які є підґрунтям комунікативної активності.

Отже, задля досягнення єдності мети і результатів педагогічної діяльності необхідно зацентувати увагу на дидактичному моделюванні, що дозволить спрогнозувати ефективну систему навчання з розв'язання визначених завдань.

Створення дидактичної моделі формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів економіки потребує з'ясування поняття «модель». Зауважимо, що в низці праць натрапляємо на різні тлумачення. Пор.: 1) модель (від лат. *modus* – міра, зразок) – схема, зображення, опис будь-якого явища чи процесу (В. Сластьонін); 2) відображення явища, результат абстрактного узагальнення практичного досвіду, співвіднесення теоретичних уявлень про об'єкт та відповідних емпіричних знань, що прогнозує процес розвитку і розробки цілей педагогічної комунікації (І. Луцик); 3) система елементів, що структурує зв'язки, функції предмета дослідження (С. Локшина); 4) чотирискладова конструкція, компонентами якої є суб'єктивне завдання, об'єкт-оригінал, спосіб відтворення моделі (З. Курлянд, Р. Хмельюк, А. Семенова).

Спираючись на дослідження науковців, можемо стверджувати, що модель – це специфічно створений для отримання і зберігання інформації у формі уявного матеріального предмета об'єкт, який відображає властивості, характеристики та зв'язки об'єкта-оригінала; цілісна структура, яка відображає об'єкт, що досліджується, зв'язки елементів і функцій та спрямована на досягнення перспективної мети.

І. Зязюн, Г. Сагач розглядають дидактичне моделювання як «систему дій, що забезпечує адекватне розуміння модельованих властивостей, зв'язків і відношень пізнавального й перетворюваного об'єктів» [2, с. 67]. Слушним є зауваження І. Арнольд щодо логіки дослідження проблеми формування комунікативної компетентності, що передовсім вимагає створення узагальненої ідеалізованої моделі, здійсненої на основі структурного підходу, оскільки система впливає на компоненти, перетворюючи відповідно до функціональної природи, що забезпечує її цілісність і відносну самостійність [1, с. 99 – 100]. Виходячи із вищезазначеного, можемо стверджувати, що побудувати модель – означає зімітувати системні реалії через створення певних аналогів, у яких мають місце принципи організації та функціонування системи. Відповідно, необхідно окреслити мету динаміки досліджуваної проблеми, сутність виокремлених компонентів із зображенням об'єктивних взаємозв'язків між ними; визначені компоненти системи перевести на абстрактну мову; обрати спосіб побудови моделі.

Ми проаналізували низку моделей, що розкривають сутність різних аспектів навчального процесу, зокрема, економістів і педагогів, а саме: модель психолого-педагогічної компетентності процесу професійної підготовки (І. Міщенко); модель формування професійних особистісних якостей майбутніх учителів-філологів (Ю. Вижевська); модель формування комунікативної компетентності студентів технічного ВНЗ (І. Мартянова); модель особистісно зорієнтованої професійної підготовки з інформаційних технологій менеджерів-економістів (Т. Коваль); модель особистісно орієнтованого проектування педагогічної підготовки магістрів (С. Вітвицька); конструктивну модель формування комунікативної компетентності студентів в освітньому процесі (В. Ремізова); модель формування комунікативної компетентності студентів економічних спеціальностей ВНЗ у процесі вивчення іноземної мови (С. Кузнецова); модель формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя в іншомовній освіті (Б. Манаєнков); експериментальну модель формування готовності студентів до науково-дослідної діяльності (Л. Султанова) тощо. Особливостями проаналізованих моделей є те, що вони розроблені з урахуванням професійної та особистісної спрямованості майбутніх фахівців, зорієнтовані на оптимальні шляхи досягнення позитивного результату.

У запропонованому дослідженні об'єктом моделювання є процес формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів економіки. Подана модель не вичерпує всіх варіантів розв'язання проблеми, оскільки розкриває авторське розуміння проблеми у процесі вивчення педагогічних дисциплін студентами-економістами протягом навчання на 1, 2, 3 курсах. В основу моделювання покладено такі концептуальні положення:

- комунікативна компетентність майбутніх викладачів економіки – комплексна якість майбутнього викладача економіки, якій притаманна участь у комунікативній діяльності з погляду ефективного виконання об'єктивної функції взаємодії між людьми, що забезпечує інтеграцію особистості у суспільно-професійному житті на основі вивчення дисциплін педагогічного циклу; є підґрунтям комунікативної діяльності та впливає на її якісні характеристики;

- технологія поетапного формування комунікативної компетентності студентів-бакалаврів – майбутніх викладачів економіки являє сукупність дій, операцій, процедур, що забезпечують поступовий перехід від умінь діяти у навчальних ситуаціях спілкування до здібностей та готовності здійснювати комунікативну діяльність у професійно орієнтованих комунікативних ситуаціях;

- досягнення високих результатів можливе за умов реалізації суб'єктивно-суб'єктивної взаємодії учасників дидактичного процесу;

- багатоаспектний характер комунікативної компетентності вимагає єдності використання особистісно зорієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, системного підходів на основі спеціально розробленого критеріально-рівневого комплексу. Якість та рівень виявлення єдності показників (внутрішні ресурси → орієнтованість; взаємодія з навколишніми → адекватна орієнтація; регуляція комунікативних дій → соціальне середовище; конструктивне спілкування → контакт) та структурних компонентів (конативного, мотиваційно-ціннісного, поведінково-діяльнісного) дає змогу визначити готовність до здійснення професійно орієнтованого спілкування – в результаті – сформуванню комунікативну компетентність майбутніх викладачів економіки.

Отже, створити модель – значить визначити місце системи, її компонентів та властивостей, тобто сконструювати структуру системи.

Розробка та реалізація моделі здійснювалася нами за алгоритмом поетапної стратегії, яку подано на рис. 1.

Зауважимо, досвід упровадження розробленої моделі в навчальний процес довів педагогічну ефективність у таких аспектах:

1) запровадження моделі формування комунікативної компетентності та умов її реалізації спонукало до організації інтенсивного спілкування у процесі вивчення педагогічних дисциплін студентами-економістами;

2) виокремлені та реалізовані практично педагогічні, психологічні, дидактичні умови формування комунікативної компетентності сприяли виявленню та розвитку впровадження комунікативної ініціативи студентів у навчальному процесі;

3) актуалізовано набутий досвід щодо формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців-економістів у сучасних умовах та розроблено методичні рекомендації з використанням прогресивних надбань для викладачів вищих навчальних закладів освіти.

Оскільки основними формами організації навчальної діяльності у ВНЗ є аудиторні лекційні, практичні заняття, самостійна та індивідуальна робота студентів, характер комунікативної компетентності зумовлює впровадження в освітній процес поруч із традиційними таких активних методів навчання: проблемних (проблемного викладання, частково-пошукового, дослідницького), ігрових (ділові ігри, дискусії).



**Рис. 1. Поетапна стратегія реалізації моделі формування комунікативної компетентності економістів**

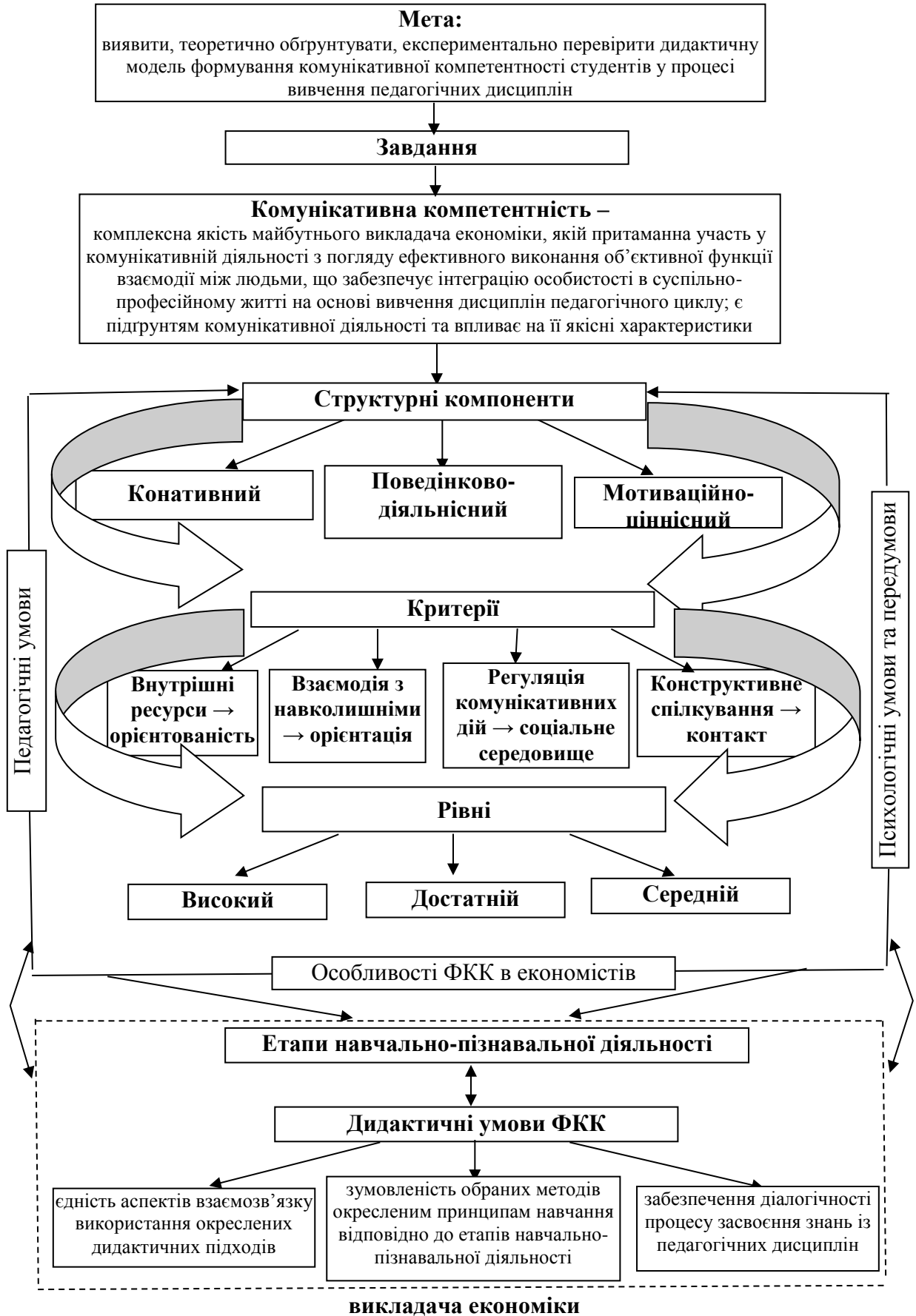
Зазначимо, що цілісне й оптимальне поєднання окреслених методів передбачає ефективність психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців та сприяє реалізації

змісту педагогічного процесу, спрямованого на оволодіння студентами досліджуваним особистісним утворенням у процесі вивчення педагогічних дисциплін.

Запроваджена модель формування комунікативної компетентності поєднує взаємопов'язані та взаємозалежні аспекти: єдність мети, завдань, змісту, структури досліджуваної дефініції; відповідність визначених критеріїв та показників формування комунікативної компетентності студентів-бакалаврів економіки окресленим рівням сформованості комунікативної компетентності в майбутніх викладачів економіки; педагогічні, дидактичні, психологічні умови процесу формування комунікативної компетентності; суб'єкт-суб'єктний характер взаємовідносин учасників педагогічного процесу; єдність етапів навчально-пізнавальної діяльності: цільового, мотиваційного, змістового, процесуального, контрольного-оцінного, результативного.

Із позиції методології системний підхід характеризує загальні принципи та відображає зв'язки явищ і процесів довкілля. Тому подана модель є керованою системою, яку доповнюють особистісно зорієнтований, компетентнісний, діяльнісний.

**Рис. 2. Модель формування комунікативної компетентності (ФКК) майбутнього**



Упровадження в навчальний процес особистісно зорієнтованого підходу доводить зв'язки між суб'єктами педагогічного процесу, оскільки студент – активний суб'єкт

діяльності. Важливим є моделювання процесу з використанням діяльнісного підходу, адже формування комунікативної компетентності здійснюється через діяльність (навчально-пізнавальну, комунікативну). Окреслюючи компетентнісний підхід, зорієнтований на модернізацію освіти, передбачено усвідомлення учасниками дидактичного процесу специфіки категорій «компетенція», «компетентність», «комунікативна компетенція», «комунікативна компетентність».

Отже, у процесі експериментального дослідження пріоритетними визначено методологічні підходи формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів економіки: особистісно зорієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, системного, які детермінували специфіку добору дидактичних принципів, що сприяли виявленню певного рівня сформованості комунікативної компетентності у бакалаврів економіки.

Визначена модель відображає взаємозв'язок і взаємозумовленість її компонентів, реалізацію якої впроваджено у процес дослідно-експериментальної діяльності з формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів економіки. Модель формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів економіки подано на рис. 2.

Запропонована модель є суб'єктивним логічним уявленням, що відтворює сутність удосконаленого процесу формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів економіки у процесі вивчення педагогічних дисциплін.

### Література:

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка (стилистика декодирования) : [учеб. пособие] / И. В. Арнольд. – Л. : Просвещение, 1981. – 295 с.
2. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач : [навч. посіб. ] / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К. : Українсько-фінський інститут менеджменту та бізнесу, 1997.

*На основі узагальнення пріоритетних підходів до сутності створення дидактичних моделей автором статті запропоновано дидактичну модель формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів економіки з урахуванням визначених раніше аспектів досліджуваної проблеми.*

**Ключові слова:** модель, дидактична модель, комунікативна компетентність, майбутні викладачі економіки.

*На основе систематизации приоритетных подходов к сущности создания дидактических моделей автором статьи предложено дидактическую модель формирования коммуникативной компетентности будущих преподавателей экономики с учетом определенных ранее аспектов исследуемой проблемы.*

**Ключевые слова:** модель, дидактическая модель, коммуникативная компетентность, будущие преподаватели экономики.

*On the basis of classification of priority approaches to the essence of didactic model formation the author proposed the didactic model of communicative competence of future teachers of economy taking into account previously defined aspects of the studied problem.*

**Keywords:** model, didactic model, communicative competence, future teachers of economy.